

KAZIM KARABEKİR'İN DİPLOMAT KİŞİLİĞİ¹

DIPLOMAT PERSONALITY OF KAZIM KARABEKİR

Dr. Öğretim Üyesi Yunus Emre TANSÜ

Gaziantep üniversitesi fen edebiyat fakültesi tarih bölümü

Zeynel Abidin POLAT

Gaziantep/Türkiye

Article Type : Review Article / İnceleme Makalesi

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.26449/sss.1013>

Reference : Tansü, Y.E. & Polat, Z.A. (2018). "Kazım Karabekir'in Diplomat Kişiliği", International Social Sciences Studies Journal, 4(25): 5448-5457

ÖZ

XIX. yüzyılın sonunda ve XX. yüzyıllarda yaşayan Kazım Karabekir gerek Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde gerekse de Türkiye Cumhuriyeti'nin başlarında meydana gelen tüm olayların içinde aktif roller üstlenmesi dolayısıyla Türk tarihinde önemli bir yere sahiptir. Askeri bir kişilik olarak karşımıza çıkan Kazım Karabekir Paşa, askeri başarılarının yanında diplomat kişiliği ile de önemli işler üstlenmiştir. Kazım Karabekir'in Osmanlı Devleti içinde ve Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu esnada Türk tarihi için önemli olan diplomatik faaliyetlerin içinde aktif olarak yer aldığı bilinmektedir. Kazım Karabekir Osmanlı Devleti yönetiminde, I. Balkan Savaşının ardından esir düşerek Bulgaristan'a gitmiş ve orada bir takım diplomatik faaliyetlerde bulunmuştur. Bulgaristan esaretinin ardından yine diplomatik faaliyetlerine devam etmiştir. I. Dünya Savaşından önce İsmet Bey ile birlikte çıkmış olduğu Avrupa seyahati de Karabekir'in diplomatik faaliyetleri arasında önemli bir yere sahiptir. Karabekir Kurtuluş Savaşı esnasında da oldukça önemli antlaşmalara imza atarak diplomatik faaliyetler içerisinde yer almıştır. Türk tarihi açısından önemli atfedilen Gümrü Antlaşması ve Kars Antlaşmalarını imzalaması yönü ile de önemli bir diplomat kimliğine sahiptir. Bu antlaşmaların Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk askeri zaferinin sonucunu oluşturmasının yanı sıra Doğu Cephesinin kapanmasında oynadığı etki de önemli bir yer tutar. İşte bu çalışmada Karabekir'in yaptığı diplomatik faaliyetler bir bütün halinde ele alınarak anlatılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kazım Karabekir, Gümrü Antlaşması, Kars Antlaşması, Diploması.

ABSTRACT

XIX. and the end of the century XX. Kazım Karabekir in the last century living as well as periods of the Ottoman Empire the Republic of Turkey's active role in all the events that occurred at the beginning of to undertake has an important place in Turkish history. Kazım Karabekir Pasha, a military personality, besides his military achievements, the diplomat has undertaken significant work with personality. Karabekir and the Republic of Turkey the Ottoman Empire was founded at the time took an active part in diplomatic activities important for the Turkish history is known. Kazım Karabekir in the management of the Ottoman state, in the aftermath of the First Balkan war, Bulgaria fell and diplomatic activities were found in captive and he went to a team there. Bulgaria has continued its diplomatic activities again after the captivity. Along with that came a European Tour before the first World War, Ismet Bey Dec Karabekir diplomatic activities has an important place among. Karabekir has been involved in diplomatic activities during the liberation war by signing a very important treaty. Important in terms of Turkish history attributed to the signing of the treaty the Treaty of Kars and Gyumri with the identity of an important diplomat. These treaties create the first military victory of the Republic, as well as a result of the closing of the Eastern Front played in the impact also holds an important place. Did Karabekir in this study is explained in diplomatic activities taken as a whole.

Keywords: Kazım Karabekir, Treaty of Gyumri, Kars Treaty, Diplomacy.

¹ İnönü Devrinde Kazım Karabekir'in Faaliyetleri isimli tezden geliştirilerek üretilmiştir.

1. GİRİŞ

Diplomasi ve diplomatlık kavramları nedir? Konumuz itibari ile öncelikle bu kavramların bilinmesi gerekmektedir. TDK diplomasi kelimesini beş farklı şekilde tanımlamıştır. Bu tanımlar şöyledir;

- ✓ Uluslararası ilişkileri düzenleyen antlaşmalar bütünü.
- ✓ Yabancı bir ülkede ve uluslararası toplantılarda ülkesini temsil etme işi ve sanatı
- ✓ Bu işte çalışan kimsenin görevi, mesleği.
- ✓ Bu görevlilerin oluşturduğu topluluk.
- ✓ Güç bir görüşme sırasında gösterilen ustalık ve beceriklilik.²

Diplomatlık ise TDK'ya göre üç tanıma sahiptir. Diplomat tanımları şu şekildedir;

Dış politikayla uğraşan ve ülkesinin temsil etmekle görevlendirilen kimse.³

Kazım Karabekir, Osmanlı Devleti'nin son dönemleri ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yirmi beş yılında oldukça önemli görevler üstlenmiştir. Gerek Doğu'da almış olduğu şehirler gerekse de siyasette ki başarıları ile adını tarihin sayfalarına altın harflerle yazdıran Karabekir, daha çok askeri bir kişilik olarak karşımıza çıksa da, yakın tarihte onun diplomat özelliği de oldukça önemli bir yer tutmaktadır.

Kazım Karabekir'in bu özelliğini kazanmasında etkili olan faktörler ise almış olduğu başarılı eğitim ve bildiği yabancı dillerdir. Kazım Karabekir'in eğitim hayatına bakıldığı zaman, Karabekir, ilköğrenimine oldukça küçük bir yaşta kendisinden üç yaş büyük olan abisi Hulusi Bey ile birlikte doğduğu mahallede ki Zeyrek Camii'ne bitişik bir mektepte başlamıştır. Burada harf ve heceleri öğrenen Karabekir, babası Hulusi Bey'in Van'a tayin edilmesi dolayısı ile eğitim hayatına burada devam etmiştir. Babasının Harput'a tayini ile birlikte eğitim hayatına burada devam etmiştir. Karabekir'in eğitim hayatı daha sonra Mekke'de devam etmiştir. Karabekir ailesi ile birlikte İstanbul'a dönmüş ve 1893 yılında Fatih Askeri Rüştiyesine kaydolmuş ve bu okuldan birincilikle mezun olmuştur.⁴ Kuleli Askeri İdadisine giren Karabekir 1899 yılında buradan mezun olmuştur.⁵ Karabekir, 14 Mart 1900'de Pangaltı Harbiye Mektebi'ne kayıt yaptırmıştır.⁶ 1902'de Harbiye'yi birincilikle bitirmiştir. Bunun üzerine Erkan-ı Harp (Kurmaya) sınıfına ayrılmıştır.⁷ Karabekir, 1905'te Erkan-ı Harbiye'den Kurmay Yüzbaşı olarak birincilikle mezun olmuştur. Bu sebepten dolayı, Karabekir Altın Maarif Madalyası ile ödüllendirilmiştir.⁸ Karabekir'in bildiği dilere bakıldığı zaman ise Arapça,⁹ Fransızca¹⁰, Almanca¹¹, Rusça¹² bilmekteydi. Ayrıca Karabekir'in aktardığı bilgilere göre Bulgaristan'da esaret dönemi yaşarken Bulgarcadan "Plevne" isimli bir eseri tercüme etmiştir.¹³ Bu bilgiden onun Bulgarca bildiği de anlaşılmaktadır.

2. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NA KADAR KAZIM KARABEKİR'İN DİPLOMATİK FAALİYETLERİ

Karabekir I. Balkan Savaşı sonucunda Edirne'nin düşmesiyle birlikte beş yüz kadar subayla Bulgarlar tarafından esir edilmiştir. Bu subaylarla birlikte Sofya'ya götürülen Karabekir'in burada bir takım diplomatik faaliyetler içerisinde olduğu görülmektedir. Karabekir esir olduğu dönemde Plevne tabyalarını gezmiş, bazı Bulgar subaylarla görüşerek fikir alışverişinde bulunmuştur. Burada bulunduğu dönemde akşamları Plevne ile ilgili konferanslar veren Karabekir, aynı zamanda Osmanlı ordusu tarafından siyaset ile ilgilenen ve askerlik görevini kötüye kullanan Osmanlı subaylarını tespit etmek için oluşturulan heyette görev almıştır.¹⁴ Edirne'nin geri alınmasının ardından, Bulgarlarla imzalanan İstanbul Antlaşması ile birlikte Karabekir esaretten kurtulmuş ve Karabekir, 25 Ekim 1913 tarihinde İstanbul'a ulaşmıştır.¹⁵

² http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b4dc540b175c6.89349175

³ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b4dc5ae8f9383.26792567

⁴ Zeynel Abidin Polat, İnönü Devrinde Kazım Karabekir'in Faaliyetleri (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, 2017, s. 4

⁵ Fahrettin Kırzioğlu, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1991, Ankara, s. 8

⁶ Ali Güler, Emrinizdeyim Paşam, Kazım Karabekir Soyu Ailesi Ata Yurdu ve Kişiliği, Yılmaz Basım, 2015, İstanbul, s. 29

⁷ Azmi Süslü, Mustafa Balcıoğlu, Atatürk'ün Silah Arkadaşları-Atatürk Araştırma Merkezi Şeref Üyeleri, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı Türkiye Cumhuriyetinin Kuruluşunda İz Bırakanlar Serisi, 1999, s. 99.

⁸ İnsan ve Asker Kazım Karabekir, Editör: Raşit Çavaş, Metinler: Pınar Feyzioğlu Akkoyunlu, Yapı Kredi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2009, s. 17

⁹ Güler, s. 59

¹⁰ Kazım Karabekir, Hayatım, Emre Yayınları, 1995, İstanbul, s. 160-161.

¹¹ Kırzioğlu, s. 9

¹² Cemalettin Taşkıran, Milli Mücadele'de Kazım Karabekir Paşa, Atatürk Araştırma Merkezi, 2008, Ankara, s. 125

¹³ Kazım Karabekir, Bulgaristan Esareti ve Hatıralar-Notlar, 2003, İstanbul, s. 40

¹⁴ a.g.e. s. 25-26

¹⁵ Kazım Karabekir, Edirne Hatıraları, Yapı Kredi Yayınları, 2009, İstanbul, s. 252

Bulgaristan esaretinden döndükten sonra, 2 Aralık 1913 tarihinde Rusça ve Bulgarca'yı iyi konuştuğu için Genelkurmay Başkanlığınca oluşturulan Balkan Savaşı sonucu zarar ve ziyana uğrayan çiftlikler vs. yerlerin zarar ziyanının tazminat miktarını belirlemek için oluşturulan Türk, Rus ve Bulgarlardan oluşturulan heyette Türk temsilcisi olarak görev almıştır.¹⁶

Bu dönemde Karabekir'in Avrupa'da bir takım diplomatik faaliyetler yürüttüğü görülmektedir. Karabekir, 1914 yılında Enver Paşa'yı bir genel harp çıkacağı konusunda devamlı uyarmakta ve Osmanlı Devleti'ni bu savaşın dışında tutmaya çalışmaktadır. Bu sırada ise Enver Paşa Alman etkisindedir. Karabekir ayrıca Enver Paşa'yı Liman Von Sanders'in etkisinden uzak tutmaya çalışmaktadır. Karabekir'in bu teşebbüsünü anlayan Liman Paşa ise Karabekir'in Birinci Dünya Savaşı öncesi İstanbul'dan uzaklaştırmak adına bir bahane ile Avrupa'ya görevlendirilmesini sağlamıştır.¹⁷

Kazım Karabekir, 28 Mayıs 1914'te 45 günlük uzun bir Avrupa seyahatine çıkmıştır. Bu görev esnasında, Viyana, Münih, Hamburg, Paris, İsviçre gibi yerlere gitmiştir. Karabekir'in bu seyahat sırasındaki görevi ise askeri ataşelerin yerlerinde nasıl çalıştıklarını incelemektir. Karabekir bu görev esnasında Almanları yakından tanıma fırsatı bulmuş, Almanların gelişimi ve düşünce yapıları hakkında bilgi sahibi olmuştur. Yapmış olduğu bu seyahat sırasında Avrupa'da eğitim gören Türk öğrenciler hakkında bilgi edinmiştir. Aynı zamanda Hamburg'da Yunanlıların yaptırmakta oldukları Salamin zırhlısını incelemek görevinde bulunmuştur.¹⁸ Karabekir bu seyahat sırasında Paris'te bulunduğu esnada Avusturya-Macaristan Veliahdı Ferdinand ve karısının öldürüldüğü haberini almıştır. Seyahatten dönerken Peşte'de bulunan Türk eserlerini de incelemiştir.¹⁹

Karabekir, anılarında Sultan II. Abdülhamit dönemi hakkında bilgiler vermiş, bu dönemi sık sık eleştirmiştir. İstibdat Dönemini ve ordunun durumunu eleştiren Karabekir'in yakındığı konulardan birisi de, sarayda birçok şüpheli şahsın bulunmasıdır. Karabekir'in düşüncesine göre bu şahıslar başka devletlere, Türkleri padişah eliyle servis ediyorlardı. Karabekir burada bir örnek vererek sarayda bulunan Arap İzzet isimli bir zat hakkında bazı tespitler yapmıştır. Arap İzzet 1895 yılında saraya girmiştir. Beyrut'ta Cizvit mektebini bitirmiş olan bu şahsiyet ile Karabekir, bu seyahat esnasında Viyana sefiri Hüseyin Hilmi Paşa nezdinde görüşmüştür. Arap İzzet hakkında ki gözlemlerini aktaran Karabekir bu adamın Türkülük ile hiçbir ilgisinin bulunmadığını kurnaz ve başka ellerin bir aleti olduğunu anlatmaktadır.²⁰

Kazım Karabekir Avusturya-Macaristan Veliahdı Ferdinand ve karısının öldürülmesinin sonucu olarak bir umumi harp çıkacağını iddia etmiş fakat Büyük elçi Rıfat Paşa olmak üzere birçok kişi ise bu suikast olayına çok önem verilmemesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bu gelişmenin ardından İstanbul'a ulaşan Kazım Karabekir, Zeyrek'teki evine giderek askeri kıyafetlerini giyerek, Enver Paşa'yı ziyaret etmiş, Avrupa'da gördüklerini anlatarak, bir dünya harbi çıkacağını belirtmiştir.²¹

1914'te I. Dünya Savaşı'nın başlaması ile birlikte Osmanlı Devleti de ilk başta tarafsızlığını ilan etmiştir. Goben ve Breslaw adlı iki Alman gemisi satın alınarak Yavuz ve Midilli isimlerini alarak ve Türk bayrağı çekilerek, Karadeniz'e doğru yol almıştır. 29 Ekim'de ise, Odessa, Sivastopol ve Novrosiski limanlarını bombalamış, bu gelişmeler üzerine Osmanlı Devleti kendini savaşın içinde bulmuştur.²²

Karabekir, I. Dünya Savaşında Çanakkale ve Irak'ta savaştıktan sonra, Kafkas Cephesinde görev almıştır. Karabekir burada oldukça başarılı işler yapmıştır. 18 Şubat 1918'de Erzincan'ı, 12 Mart 1918'de Erzurum'u ele geçirdikten sonra, Sarıkamış ve Kars'ı da almıştır. Bu başarılı harekâtların ardından birçok madalya almış, Tuğ-Tümgeneral (Mirlavallığa) terfi etmiş ve Paşa olmuştur. Bu başarılarının akabinde Gümrü şehrini de zapt eden Karabekir, Ermeni çetelerini yenerek barışa zorlamış ve sonucunda Batum Antlaşması imzalanmıştır.²³ Bu antlaşma Karabekir'in önemli diplomatik zaferlerinden biridir.

3. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI SIRASINDA KAZIM KARABEKİR'İN DİPLOMATİK FAALİYETLERİ

Birinci Dünya Savaşı sonucunda, Mondros Ateşkes Antlaşmasının imzalanmasının ardından Osmanlı Devleti yenilmiş ve Kazım Karabekir 28 Kasım 1918'de İstanbul'a gelmiştir. Kazım Karabekir, 13 Mart 1919'da

¹⁶ Kırzioğlu, a.g.e. s. 12; Taşkıran, a.g.e. s. 14-15

¹⁷ Taşkıran, a.g.e. s. 17

¹⁸ Taşkıran, a.g.e. s. 17

¹⁹ Muhammet Erat, Kazım Karabekir, Yeni Şafak Kitaplığı, 1995, İstanbul, s. 13

²⁰ Polat, s. 4

²¹ Feridun Kandemir, Kazım Karabekir, Sinan Matbaası ve Neşriyat Evi, 1948, İstanbul, s. 106-108

²² İsmet Görgülü, On Yıllık Harbin Kadrosu, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2013, s. 63

²³ <http://www.kazimkarabekirvakfi.org.tr/kazimkarabekir.htm>

Erzurum'a atanmıştır.²⁴ Karabekir Erzurum'a giderken Trabzon'a da uğramış ve burada bir süre kalmıştır. Burada da Karabekir'in yabancı devlet görevlileri ile bir takım görüşmeler yaptığı görülmektedir. 12 Nisan 1919'da Gülcemal adlı vapurla Trabzon'a doğru yola çıkmıştır. Bu yolculuk esnasında Karabekir'in yanında yaveri ve yeni tayin edilen Trabzon Valisi Galip Bey'de bulunmaktaydı. Karabekir bir haftalık uzun bir yolculuğun ardından 19 Nisan 1919'da Trabzon'a ulaşmıştır.²⁵ Bu dönemde Erzurum'da İtilaf Devletleri'nin görevlendirdikleri Rawlinson'a bağlı, ordunun süngü kolu, kama ve cephanelerini teslim almak için görevlendirilen İngiliz subay Kazım Karabekir ile bir görüşme yapmıştır. Bu görüşmede İngiliz subay bir tümende en fazla 1500 silah bulundurulacağını, daha fazlasına ise el koyacağını belirtmiştir. Karabekir İngiliz subayının sözlerini dinledikten sonra; "Amirinizle ben görüşeceğim sonra işi hal ederiz." demiş ve sonra Erzurum'dan gelen malzemeyi vermeyerek başka yere nakil ettirmiş ve Erzurum'da bulunan Rawlinson'a ise kendisi gelene kadar beklemesini yazmıştır.²⁶

Ayrıca Karabekir, İtilaf Devletleri'ne bağlı olarak Trabzon'da görev yapan Fransız subayla da görüşmüştür. Bu subay ise Karabekir'den kışlanın teslimini istemiş fakat isteğine kavuşamamıştır. Karabekir Trabzon'da bulunduğu dönemde ilginç bir olay meydana gelmiştir. 27 Nisan 1919'da Trabzon'a bir Yunan heyeti gelmiştir. Yunan askerleri şehre çıkmış, bir Yunan askerinin nöbet tutan Türk askerinin elinden silahını almak istemesi üzerine Türk askeri Yunan askerini öldürmüştür. Olayın duyulması üzerine İngiliz ve Fransızlar Kazım Karabekir'e gelerek Türk askerinin cezalandırılmasını istemişlerdir. Kazım Karabekir ise olayın görevin yerine getirilmesinden ve koruma zorunluluğundan ileri geldiğini öne sürerek Türk askerinin meşru müdafaa da bulunduğunu izah ederek, Türk askerine ceza verilmesine gerek olmadığını belirtmiştir. Böylece olay kapanmıştır.²⁷

Karabekir Trabzon'daki temaslarının ardından 3 Mayıs 1919'da görev yeri olan Erzurum'a gelmiştir. 4 Mayıs günü ise İngiliz subay Rawlinson ile bir görüşme yapmıştır. Rawlinson kimdir ve görevi nedir? Rawlinson İngilizler tarafından bölgede görevlendirilen ilk yabancı heyetin başkanıdır. Görevlendirilmesinin nedenlerine bakılacak olursa; bölgede güçlü bir Türk ordusunun varlığıdır. Diğer bir sebep ise Bolşevikliğin İngiltere'ye ulaşmadan Anadolu'da tutulmak istenmesidir. Ayrıca Ermenilerin göz koymuş oldukları Vilayet-i Şarkıye olarak adlandırılan bölgeyi onlara vererek, İngilizlerin güdümünde olan bir muhtariyet verdikten sonra, Batum ve Bakü'ye ulaşmaktı. İngiltere İran'da ki çıkarlarını kaybetmemek adına Doğu'ya büyük önem verirken, bölgede ki mevcut hareketlenmede Rawlinson'un bu bölgeye tayin edilmesinde son derece etkili olmuştur.²⁸ Rawlinson'un burada yapacağı resmi işler arasında Mondros Mütarekesi gereğince, Türk ordusunun elinde bulunan silahları toplama ve Türk ordusunun terhis işlerini kontrol etmek görevleri vardır.²⁹ Mustafa Kemal Paşa'nın Erzurum'da Rawlinson ile görüşmesine tanıklık eden Mazhar Müfit Kansu ise Rawlinson'un görevini; mütareke şartlarına aykırı bir hareket olup olmadığını kontrol etme ve Osmanlı Devleti'ne ait olan silahları işgal güçlerinin kontrolüne ait depolara sevk etmeyi sağlamak.³⁰ şeklinde açıklamaktadır.

Bu görevlerinin yanında Rawlinson'un İngiltere'nin Türkiye ve Kafkasya siyasetine yön vermek gibi bir görevi de bulunmaktaydı. Anadolu'da bulunduğu 1919-1921 yılları arasında askeri görevinin yanında siyasi görevlerde almışsa da o siyasi görevini gizli tutmaya çalışmıştır.³¹ Karabekir, elinde bulunan silahları teslim etmeye yanaşmamaktadır. Karabekir, Rawlinson ile yapmış olduğu görüşmede ona görevinin ne olduğunu sormuş ve mütareke hükümlerinin kontrolünü sağlamak olduğu cevabını almış, Fırka ve Kolordulara emir verme yetkisinin olmadığını bildirdikten sonra, Rawlinson bir daha böyle bir olay olmayacağını belirtmiştir. Karabekir Paşa;

".....Yalnız nazarı dikkatinizi bir şeye celbedeyim Erzurum halkı zaten kaç senedir Ermeni mezalimi ile inlemiştir. Bakınız her tarafınız harabenazardır. Şimdi de buralar Ermenistan olacak diye sözlerden halk müteessirdir. Öteberiye fazla müdahale etmek, ordunun silahları ve kumandanları toplanıyor gibi fikirler vermek günün birinde hayatınıza mal olabilir. Bu halk pek asabidir. Ben hayatımı tehlikeye koyamam. Sizin de basiret ve teenni ile hareketinizi muvafık bulurum..."

²⁴ Kazım Çavdar, Kazım Karabekir, Sobe Matbaası, İzmir, 1973, s. 57

²⁵ Sabahattin Özel, Milli Mücadele'de Trabzon, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara, 1991, s. 56

²⁶ Kazım Karabekir, İstiklal Harbimiz, Türkiye Yayınevi, Yönet Matbaası, 2. Baskı, İstanbul, 1969, s. 41

²⁷ Mahmut Goloğlu, Erzurum Kongresi, I. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2008, s. 34; Özel, a.g.e. s.44

²⁸ Yavuz Özdemir, İngiliz Yarbayı Rawlinson'un Erzurum'daki Faaliyetleri, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Erzurum, 1990, s. 2

²⁹ a.g.e. s. 3

³⁰ Mazhar Müfit Kansu, Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber, C. 1, 5. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2009, s. 47

³¹ Rahmi Doğanay, "İngiltere'nin Ankara İle İlişki Kurma Çabaları ve Rawlinson'un Rolü" Ankara Üniversitesi İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, S. 29-30, Mayıs-Kasım., 2002, s. 57

demiş ve bunun üzerine Rawlinson Karabekir'in sözlerini makul görmüştür.³² Karabekir ile Rawlinson ertesi gün tekrar görüşmüşler, Rawlinson, o gün silahlardan bahsetmemiş, Karabekir ise silah ve kumandan vermemek konusunda Rawlinson'u atlatma planları yaptığını belirtmektedir.³³ Zira Karabekir, bu şahsı Erzurum Kongresine kadar oyalamıştır.

Temmuz 1919'da Erzurum'da Doğu illerinin temsilcileri ile bir kongre yapılması planlanmıştır. Rawlinson, bu kongrenin yapılmasına engel olmaya çalışmaktaydı. Kongre yapılırsa dahi en azından Mustafa Kemal Paşa'nın bu kongreye katılmasını istememekteydi. Bu girişim üzerine Kazım Karabekir ile bir görüşme yapan Rawlinson adeta tehditler savurarak; "İngilizlerin elinde kaç zırhlı var biliyor musunuz?" diye sormuş, sorulan bu soruya Karabekir; "Türkün her biri bir zırhlıdır. Milyonlarca zırhlıyı emri altına almaya kimin gücü yeter?" şeklinde cevap vermiştir. Rawlinson Karabekir ile yaptığı görüşme sonrasında Mustafa Kemal Paşa ile de bir görüşme gerçekleştirmiştir. Bu görüşmede de Rawlinson, Mustafa Kemal Paşa'ya Erzurum Kongresinin yapılmaması hususunda ısrar etmişse de Mustafa Kemal bu kongrenin mutlaka toplanacağını söylemiştir.³⁴ İngilizlerin emri altında olan bu zata gerek Karabekir Paşa'nın gerekse de Mustafa Kemal Paşa'nın bu kongrenin mutlaka yapılacağını kesin bir dille ifade etmeleri Türk topraklarının ne pahasına olursa olsun, savunulacağı konusunda son derece kararlı olduklarını hem Rawlinson'a hem de İtilaf Devletlerine göstermişlerdir.

Kazım Karabekir'in hayatında önem teşkil eden gelişmelerden bir tanesi de "Çocuk Davası"dır. Kazım Karabekir yetim ve kimsesiz birçok çocuğu hayata kazandırmıştır. Karabekir Çocuk Davası'nı şu sözlerle tanımlamaktadır;

"Yoksul ve kimsesiz çocukları devlet himayesine alarak memleketin diğer çocukları gibi başarılı ve hayat mücadelesine kudretli kılacak maddi ve fikri bir talim ve bir terbiye ile donatmak; benim öteden beri güttüğüm bir davadır. Ben buna "Çocuk Davamız" diyorum."³⁵

Kazım Karabekir'in evlat edindiği kızların sayısı iki bin, erkek evlat sayısı ise dört bindir.³⁶ Kazım Karabekir'in himaye ettiği çocuk sayısı toplamda altı bin civarındadır.³⁷ Kazım Karabekir Kars'ın zaptının akabinde Kars'ta sayıları yüze yakın olan çocuğun Türk olduğunu tespit etmiştir. Karabekir burada da diplomat kişiliğini kullanarak, bu çocukların Amerikalı müdireleri ile anlaşarak, bir protokol imzalamış ve Türk oldukları anlaşılan bu çocukları himayesine almıştır.³⁸

Karabekir'in en önemli diplomatik faaliyetlerinden bir tanesi de General Harbord ile gerçekleştirmiş olduğu diplomatik temaslardır. Erzurum Kongresinde en çok tartışılan konulardan bir tanesi de Manda ve Himaye konusudur.³⁹ Erzurum Kongresinin maddelerine "Manda ve himaye kabul edilemez", maddesi konulmuştur. Manda konusuna karşı çıkanların başında ise Kazım Karabekir gelmektedir.⁴⁰ Kazım Karabekir, manda yanlısı olmayı işgal altında özgür bir şekilde nefes alamayan aydınlarla, milli direnişçiler arasındaki fark olarak açıklamaktadır.⁴¹

General Harbord Anadolu'ya neden davet edilmiştir? Manda meselesi Erzurum Kongresinde reddedilmişse, Sivas Kongresinde de gündeme gelmiştir. Erzurum Kongresinde "bağımsızlığı ihlal etmeyecek bir devletin her türlü yardımının kabul edileceği" belirtilmiştir. Erzurum Kongresinden sonra Amerikan Mandasının destekçilerinin en önemli isimlerinden olan Halide Edip, 19 Ağustos 1919'da Mustafa Kemal Paşa'ya bir mektup göndererek kendilerinin ehven-i şer olarak gördükleri Amerikan Mandasını Rauf Bey ile birlikte kabul etmeleri gerektiğini belirtmiştir.⁴² Halide Edip'in yanısıra Karakol Cemiyeti kurucularından olan Kara Vasıf, Ali Fuat Paşa'ya bir mektup göndererek, Ahmet Rıza, Cami Bey, Reşit Sait, Ahmet İzzet, Cevat, Çürüksulu Mahmut, Reşat Hikmet ve Esat Paşaların manda konusundaki görüşlerini belirterek Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu yardımın Amerika tarafından yapılmasının kabul edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca Kara Vasıf mektubunda Amerikalılara vaziyetin bildirilmesi gerektiğini bu nedenle

³² Kazım Karabekir, İstiklal Harbimiz, s. 24

³³ a.g.e. s. 24

³⁴ Mustafa Turan, Milli Mücadele'de Siyasi Çözüm Arayışları, Siyasal Kitabevi, Ankara, Ankara, 2005, s. 56

³⁵ Kazım Karabekir, Çocuk Davamız, c. 1, Haz. Faruk Özerengin, Emre Yayınları, İstanbul, 1995, s. 9

³⁶ Kırzioğlu, a.g.e., s. 157

³⁷ Nuri Köstüklü, Kazım Karabekir ve Eğitim, Çizgi Kitabevi, 5. Baki, Konya, 2009, s. 25

³⁸ Karabekir, Çocuk Davamız, c. 1, s. 74.

³⁹ Manda ve Himaye; kendini yönetemeyecek ülkeler yönetecek ve yükseltecek duruma gelene kadar diğer ülke ve cemiyetlere verdikleri yetkiye manda denir. Birinci Dünya Savaşından sonra oluşan bir olgudur. Yönetimi başkasına teslim ederek toparlayana kadar manda etkisi devam edecektir. Himaye, güçlü olan devletin güçsüz olan diğer devleti sömürülmesini, işgale uğramasını önlemek amacıyla kontrolü ele almasına himaye denir.

⁴⁰ Metin Ayışığı, Kurtuluş Savaşı Sırasında Türkiye'ye Gelen Amerikan Heyetleri, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2004, s. 40

⁴¹ Hulki Cevizoglu, 1919'un Şifresi, Gizli ABD İşgalinin Belge ve Fotoğrafları, Ceviz Kabuğu Yayınları, I. Baskı, Ankara, 2007, s.102.

⁴² Serkan Ünal, Yol Arkadaşlığından Yol Ayrımına Amasya Askeri Örgütü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara, 2013, s. 129.

kongrenin acilen toplanmasını rica etmiştir. Bu mesajın ardından Mustafa Kemal Paşa, Kazım Karabekir ve Rauf Bey ile bir toplantı gerçekleştirmiştir. Bu toplantı sonunda mandanın kesinlikle kabul edilmeyeceği, fakat manda kaçınılmaz olursa, direniş gücünün kaybolması sonucu mandanın kabul edileceği kararlaştırılmıştır.⁴³ Bu toplantıdan anlaşıldığı üzere, Mustafa Kemal Paşa ve Kazım Karabekir manda olayına son derece karşı bir tavır içerisindeydiler. Ancak Paşalar, milli direnişin kırılması halinde mandayı son çare olarak görmüşlerdir.⁴⁴

Amerikan Mandasının kabul edilmesini isteyen şahıslardan biriside İsmet Beydir. İsmet Bey, 4 Eylül 1919'da Karabekir'e Kurmay Binbaşı Saffet ile Amerikan Mandasını savunan bir mektup ve Sivas Kongresine sunulmak üzere İzzet Paşa'dan bir layiha göndermiştir. Karabekir, manda karşıtı olduğu için bu layihayı Sivas Kongresine göndermemiş ve göndermediğini ise İsmet Beyden saklamıştır.⁴⁵ İsmet Bey'in yanı sıra Sivas Kongresinde, Bekir Sami, Rauf Bey, Refet Bey Erzurum Kongresinin kararlarından olan "bağımsızlığa ters olmayan dış yardımın kabul edilebileceği" maddesini bahane ederek, Amerikan Mandasını savunmaktaydılar.⁴⁶ Bu durum kongre üyelerinin mandadan oldukça etkilendiklerini göstermesi bakımından oldukça önemli bir yere sahiptir. Milli mücadelenin başından beri Mustafa Kemal Paşa ile birlikte yol arkadaşlığı yapan Rauf ve Refet Beyler dahi manda meselesini savunmaya başlamışlardır. Kaldı ki Rauf Bey, Mustafa Kemal Paşa ve Kazım Karabekir ile birlikte mandanın asla kabul edilmeyeceği konusunda mutabakata varmıştır. Anlaşıldığına göre manda yanlıları oldukça güçlü bir lobi oluşturarak, Türk aydınlarını etkilemeyi başarmışlardır.⁴⁷ Manda tartışmaları hararetli bir şekilde devam ederken, Rauf Bey tarafından, gözlem yapmak üzere Amerikan Kongresinden bir heyetin Anadolu'ya davet edilmesi fikri verilmiştir. Bu fikir Kongre esnasında Başkan Mustafa Kemal Paşa tarafından oylamaya sunulmuş ve oybirliği ile kabul edilmiştir.⁴⁸

Sivas Kongresinde alınan bu kararın ardından Ermenistan mandası açısından Türkiye'nin durumunu incelemek üzere General James G. Harbord başkanlığında bir heyet, ABD Başkanı Wilson tarafından Anadolu'ya gönderilmiştir. 20 Eylül 1919'da Sivas'a gelen bu heyet burada Mustafa Kemal Paşa, Bekir Sami Bey, Rauf Bey ve Rüstem Bey ile yaklaşık dört saat süren bir görüşme yapmıştır. Mustafa Kemal Paşa yapmış olduğu görüşmeden Karabekir'i de haberdar etmiştir. Bu telgraftan anlaşıldığına göre, devletin bağımsızlığı vatanın bütünlüğü muhafaza edilmek koşulu ile tarafsız ve güçlü bir devletin yardımına ihtiyaç duyulduğu anda bunun memnuniyetle kabul edileceğini generale bildirmiştir.⁴⁹

Bu heyetin amacı hakkında değerlendirmelerde bulunan Karabekir'e göre, heyetin amacı Doğu'yu Ermenistan yapmaktır. 17 Eylül'de Harbord ve heyetin Erzurum'a geleceği Dâhiliye Nezareti tarafından bildirilmiştir. Aynı gün ise Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyeleri 19 Eylül'de gelecek olan heyete verilecek olan cevapların ana hatları ile tespit edilmesi kararını almıştır. Kazım Karabekir Paşa, Mustafa Kemal Paşa'dan aldığı emir üzerine Ermenilerin mezalim vesikalarını topladıktan sonra, heyetin karşılanması ile ilgili bir karşılama programı hazırlamıştır. Yapılan bu program doğrultusunda Kazım Karabekir, heyeti kabul ederek, onlara gerekli bilgileri vererek, şehri gezdirecekti. General Harbord heyeti, 25 Eylül'de Erzurum'a gelmiştir. Karabekir, heyeti Geziköy mevkiinde karşılamıştır.⁵⁰ Heyetin şehre gelmesi üzerine şehit yavruları heyette bulunanlara çiçek vermişlerdir. Ayrıca buraların halkının asırlardan beri Türkler olduğunu sonsuza değinde böyle olacağını içeren nutuklar söylemişlerdir. Karşılama esnasında iki Türk genci "Wilson Prensipleri Madde 14" yazılı bir levha tutmuşlardır ve bu levhayı heyette bulunanlara hediye etmişlerdir. Heyet bu levhadan oldukça etkilenmiştir. Ayrıca bu levhayı gördükten sonra, Türkler lehine çalışacaklarını belirtmişlerdir. Bu manzaradan oldukça etkilenen Harbord, Kazım Karabekir'e;

"Mühim bir varlık görüyoruz, fakat itiraf edeyim ki Türkiye'de gördüğümüz bu ilk manzaradır. İçinde bulunduğunuz felakete rağmen Türkler uykuda kanaatle dolaşıyorduk. Mıntikanızda gördüğümüz bizi hayrete düşürdü. Milli merkeziniz olan Sivas bile uyuyor."

Bu sözleri hayretle dinlediğin belirten Karabekir;

⁴³ Oğuz AYTEPE, "Milli Mücadele'de Manda Sorunu ve Mustafa Kemal'in Yaklaşımı", Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, s. 24 Kasım, 1999-2003, s. 481.

⁴⁴ Polat, a.g.e. s. 50.

⁴⁵ Sina Akşin, İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele, c. 1, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1998, s. 527; Ayışığı, a.g.e. s. 48-49.

⁴⁶ Metin Aydoğan, Mustafa Kemal ve Kurtuluş Savaşı, Umay Yayınları, 15. Baskı, İzmir, 2005, s. 157.

⁴⁷ Polat, a.g.e., s. 51

⁴⁸ Turan, a.g.e. s.68

⁴⁹ Ayışığı, a.g.e. s. 52

⁵⁰ Haluk Selvi, Milli Mücadele'de Erzurum (1918-1923), Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2000, s. 212

“General hazretleri bu mıntikanın bir Ermenistan meselesi karşısında davası var. Halkımız bu dünyada yalnız Amerikalıların verdiği sözde durduğunu bildiği için Reisiniz Wilson’un sözü üzerine hakkını silahla müdafaadan vazgeçmişti. Fakat onunda suya düştüğünü gördüğündendir ki yediden yetmişe kadar harekete gelmişlerdir. Bu millete tahakküm olunur mu? Size bunu gösteriyorlar. İhtimal geri mıntıklar buna ihtiyaç duymamıştır.” şeklinde cevap vermiştir.

Bunun üzerine Harbord; “Hudut üzerinde dağlar arasında böyle bir varlığı hatırıma bile getirmemiştik. Bu büyük bir kuvvet.” demiştir.⁵¹

Karabekir daha sonra heyete çay ikram ederek, çeşitli oyunlar düzenletmiştir. Karabekir, heyete otomobil ile şehrin asırlık yerleri olan Yakutiye medresesi, çifte minareler, iç kale ve saat kulesini, Ermenilerin yakıp yıktığı yerler ve içinde yanmış insanlar bulunan karşılıklı konakları gezdirerek, Ermeni mezalimi hakkında canlı levhaları göstermiş ve bilgi vermiştir. Karabekir, Amerikan heyetini oldukça iyi karşılamıştır. General Harbord, Karabekir’e memnuniyetini dile getirmiştir.⁵²

Karabekir General Harbord ile temaslarını devam ettirmiştir. General Harbord ile birlikte Vali Reşit Paşa ile bir görüşme gerçekleştirmişlerdir. Harbord burada Amerikan sermayesi ile Türkiye’ye yardım etmek istediğini ve bu sermayeyi muhafaza edebilmek için bir miktar asker istediğini belirtmiştir. Bu sözler üzerine Karabekir asker göndermekteki amacı sormuş, Harbord ise bu soru üzerine “Sermayenin hini hacette her hale karşı muhafazası için münasip miktar kıtaat.” şeklinde cevap vermiştir. Karabekir bu sözler üzerine; Türklerden korkuluyorsa bunun haksızlık olduğunu, Türk milletinin her zaman sözünde duran bir millet olduğunu belirtmiştir. Karabekir konuşmasının devamında asırlar boyu bağımsız yaşamış bir millete hâkim olunmayacağını, mesela Erzurum’a hakim olabilmek için en az üç yüz bin asker gerektiğini, hürriyet ve istikbalimizi alacak olan sermayenin ateş olacağını söylemiştir. Karabekir’in sözlerinin ardından General Harbord, katiyen mutasavver bir şey ifade etmediğini beyan ettikten sonra, Türkiye’nin saadetini arzuladığını belirterek, amacının Amerika’da maruz kalabileceği sorular hakkında fikir almak olduğunu izah etmiştir. Harbord, Amerika sermayesinin Türkiye’ye yardımını lazım için çalışacağını belirtmiştir.⁵³

Karabekir’in diplomatik başarılarının belki de en önemlisi Gümrü Antlaşmasıdır. Kazım Karabekir, 14 Ocak 1920 tarihinde Mustafa Kemal Paşa’dan aldığı telgrafla Şark Cephesi Komutanlığına getirildiğini öğrenmiştir.⁵⁴ 16 Mart 1920’de ise İstanbul, İngilizler tarafından işgal edilmiş ve Karabekir bu olayı protesto etmek için, Yarbay Rewlinson’u tutuklamıştır.⁵⁵ Kazım Karabekir, Şark Cephesi Komutanlığı görevine getirilince hedefi olan Kars Harekâtına 28 Eylül 1920’de başlamıştır. 30 Ekim’de ise Kars ve civarını kurtarmıştır.⁵⁶ Kars’ın kurtuluşu esnasında Türk ordusu 9 kayıp vermiş, 47 asker ise yaralanmıştır.⁵⁷ Bu harekâtın sonunda Ermeni kuvvetlerinden de birçok esir alınmıştır. Bu esirler arasında, Harbiye Nazırı Araratof, Genelkurmay Başkanı Vekilof, Kars Kale Grup Komutanı Pirimof ve bir sivil bakan bulunmaktaydı.⁵⁸ Karabekir 5 Kasım tarihinde ise Gümrü’ye doğru harekete geçmiş ve Ermeni güçlerini Gümrü’nün Batısına değin kovalamıştır. Bunun üzerine, Ermeni Gümrü Komutanının mütareke isteği ile birlikte, Ermeni hükümeti, 6 Kasım günü barış istemiştir.⁵⁹

Bu barış isteğinde, Karabekir’in başarılarının payı büyüktür.⁶⁰ Karabekir, bu barış isteğini Ankara’ya bildirmiş, mütareke isteklerinin kabulü için Ermenilerin Gümrü müstahkem mevkinin teslimini istemiş ve 7 Kasım tarihinde Gümrü’yü teslim almıştır.⁶¹ 6 Kasım 1920 tarihinde Ermeniler barış istemiş, TBMM ise Ermenileri etkisiz kılmak için, bazı isteklerde bulunmuşlardır. Ermenilerin bu istekleri reddetmeleri üzerine askeri hareket tekrar başlamış ve ağır kayıp veren Ermeniler tekrar barış istemişlerdir.⁶² Bu isteğin kabul edilmesinin akabinde görüşmeler başlamış ve bu görüşmelere TBMM adına Kazım Karabekir, Erzurum Mebusu Süleyman Necati Bey ve Erzurum Valisi Hamid Bey katılmışlardır. Görüşmeler 25 Kasım günü

⁵¹ Karabekir, İstiklal Harbimiz, s. 290.

⁵² Polat, a.g.e. s. 53

⁵³ Karabekir, a.g.e. s. 292, Selvi, a.g.e. s. 213

⁵⁴ Polat a.g.e. s. 57

⁵⁵ İsmail Şefik Aydın, Bugünlere Nasıl Geldik? Uyan Türkiye, Kamer Yayınları, İstanbul, 2014, s. 151

⁵⁶ Polat, a.g.e. s. 59

⁵⁷ Karabekir, a.g.e. s. 841

⁵⁸ Mustafa Tektosun, Milli Mücadele Döneminde Doğu Cephesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı, Diyarbakır, 2007, s. 48

⁵⁹ Karabekir, a.g.e. s. 843

⁶⁰ Polat, a.g.e. s. 61

⁶¹ Karabekir, a.g.e. s. 843

⁶² E. Semih Yalçın, Atatürk’ün Milli Dış Siyaseti, Berikan Yayınevi, 3. Baskı, Ankara, 2009, s.71.

başlamış ve yapılan görüşmeler neticesinde 2/3 Aralık 1920'de saat 24:00'te her iki taraf temsilcileri tarafından barış kabul edilmiştir.⁶³

Türkiye Cumhuriyeti adına Kazım Karabekir tarafından imzalanan bu antlaşma, daha sonra Moskova ve Kars Antlaşmaları ile tasdik edilen Türkiye ve Ermenistan arasındaki sınırı belirleyen antlaşmalardır.⁶⁴ Bu antlaşma ile Misak-ı Milli sınırları içinde bulunan Kars anavatanına katılmıştır. Aynı zamanda İğdir ve Tuzluca bölgeleri de Türkiye'ye katılmıştır. Bu antlaşma daha sonra yerini 1921'de imzalanan Moskova⁶⁵ ve Kars Antlaşmalarına bırakmıştır. Kazım Karabekir tarafından imzalanan bu antlaşma Ankara Hükümeti'nin ilk siyasi zaferi olması yönüyle önemli bir yere sahiptir.⁶⁶ Ankara Hükümeti'nin ilk siyasi zaferinin altında onun imzasının olması da Karabekir'in diplomasi alanında ne kadar başarılı olduğunu göstermektedir.⁶⁷

1994'de Kazım Karabekir'i Anma Töreninde bir konuşma yapan Büyükelçi Haluk Bayülken Gümrü Antlaşması'nın diplomasi yönü ile ilgili şu hususlara değinmiştir;

“İşte Doğu'da Kazım Karabekir Paşa'nın bu şartlara rağmen kazandığı askeri zaferi takiben akdedilen Gümrü Antlaşması'nın, bizim için ifade ettiği ehemmiyet ayrıca izahat gerektirmeyecek derecede açıktır. Ancak bu önem ve anlamın yanında o zamanın şartlarında geçerli olan diplomasi kuralları ve belgeleri ile kıyaslandığında, Gümrü Antlaşması'nı gerçekleştirenlere, bu yönden ayrı bir hayranlık ve takdir hissi duymamak mümkün değildir. Diğer bir deyimle, kazanılan askeri zafer, kanımca diplomasi alanında büyük bir askeri maharetle kullanılmıştır.”⁶⁸

Bu esnada Ankara Hükümeti ve Sovyet Rusya arasında ki münasebetler de iyice gelişmiştir. Ali Fuat Cebesoy, Rusya'ya büyükelçi olarak gitmiş, bu esnada Ankara'ya ise bir Rus elçi heyeti gelmekteydi. Mustafa Kemal Paşa ile görüşmek üzere Ankara'ya giden bu heyet, 21 Ocak 1921'de Kars'a gelmiş ve burada Kazım Karabekir ile bir görüşme yapmıştır. Bu heyet 22 Ocak 1921'de Kars'tan ayrılmıştır.⁶⁹

Karabekir'in diplomatik görev üstlendiği bir konu da Kars Konferansına katılarak Kars Antlaşmasını imzalamasıdır. Moskova Antlaşmasının on altıncı maddesi gereğince bu antlaşmanın en kısa zamanda Kars'ta onaylanması kararlaştırılmıştır. Bunun sonucu olarak 26 Eylül-13 Ekim 1921 tarihleri arasında bir konferans düzenlenmiştir. Kars Antlaşması, Ankara Hükümeti ile Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan arasında, Rusya'nın aracılığı ile 13 Ekim 1921 tarihinde imzalanan bir dostluk antlaşmasıdır. Bu konferansa Kazım Karabekir, Türk heyeti adına baş delege sıfatı ile katılmış ve başkanlık etmiştir.⁷⁰ Rusya'yı ise Yoldaş Ganetzki temsil ederken, Yoldaş Miravyan ve Boğos Makinziyan Ermenistan'ı temsil etmişler, Yoldaş İlyiva ile Şvanidze Gürcistan heyetini oluşturmuşlardır. Yoldaş Behbud Şahtatinski ise Azerbaycan'ı temsil etmiştir.⁷¹ Karabekir'in haricinde Veli Bey, Muhtar Bey ve Memduh Şevket Beyler de Türk heyetinde yer almışlardır.⁷²

Karabekir kongrenin başında bir konuşma yapmıştır.⁷³ Kars Antlaşması 13 Ekim 1921'de imzalanmıştır. Bu antlaşma ile Doğu cephesinin güvenliğinin sağlanması açısından son basamağı oluşturmuştur. Türkleri uzun süre uğraştıran Elviye-i Selese Misak-ı Milli ilkeleri (Batum hariç) kapsamında sınırlarımız içine dâhil edilmiştir.⁷⁴ Kars Antlaşmasından yaklaşık yedi ay önce imzalanan Moskova Antlaşmasından farkı yoktur. Bu antlaşmanın bir özelliği de, Moskova Antlaşması ile belirlenmiş olan sınır ve ilkelerin, Ermenistan, Gürcistan ve Azerbaycan adına da kabul edilmiş olmasıdır.⁷⁵

Karabekir'in İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin liderlerinden Cemal Paşa'nın öldürülmesi sonucunda cenazesinin Anadolu'ya getirilmesinde aldığı rolde önemlidir. Cemal Paşa, 21 Temmuz 1922 tarihinde yaverleri ile birlikte uğradığı silahlı saldırı sonucu öldürülmüştür. Kazım Karabekir, Cemal Paşa'nın cenazesinin Erzurum'a getirilmesi için Erkan-ı Harbiye Riyasetine başvurmuştur. TBMM'den cenazelerin

⁶³ Karabekir, a.g.e. s. 846-847; İskender Yılmaz, Gümrü Antlaşması, AKDITYK, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2001, s.102

⁶⁴ Polat, a.g.e.s. 61

⁶⁵ Bazı muhtelif eserlerde Kazım Karabekir'in Moskova Antlaşmasında baş delege olarak görev yaptığı anlatılsa da Karabekir, Moskova Antlaşmasının imzalayan heyet içerisinde yer almamıştır. Detaylı bilgi için bkz. (Polat, 2017: 63-64)

⁶⁶ Görgülü, a.g.e. s.293

⁶⁷ Polat, a.g.e. s. 61

⁶⁸ Kazım Karabekir Paşa'yı Anma Töreni, (25 Ocak 1994), Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1997, s. 18

⁶⁹ Mahmut Goloğlu, Türkiye'ye Doğru, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, I. Baskı, 2010, s. 50.

⁷⁰ Erat, a.g.e. s.63

⁷¹ Karabekir, a.g.e. s. 938

⁷² Zeki Sarıhan, Kurtuluş Savaşı Günlüğü, c. 4, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1994, s. 75

⁷³ Yalçın, a.g.e. s, 91

⁷⁴ Yılmaz, a.g.e. s. 197

⁷⁵ Taşkıran, a.g.e. s. 121.

Anadolu'ya getirilmesinin uygun olduğunun bildirilmesi sonucu, Cemal Paşa ve yaverlerinin cenazeleri Karabekir'in girişimi sonucunda Anadolu'ya getirilmiş ve 28 Eylül 1922'de defnedilmiştir.⁷⁶

4. SONUÇ

Kazım Karabekir, asker kimliğinin yanında, şair, yazar, eğitimci, siyasetçi, müzisyen, ressam ve iyi bir aile babası gibi birbirinden farklı özelliklere sahiptir. Bu özelliklerinden birisi de O'nun diplomat yönüdür. Kazım Karabekir diplomat yönü ile Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyetine eşsiz hizmetler etmiştir. Karabekir yukarıda da değinildiği gibi diplomatlık faaliyetlerini hem yurt dışında hem de yurt içinde sürdürmüştür.

Karabekir'in iyi bir diplomat olmasında almış olduğu iyi eğitim ve bildiği yabancı dillerin büyük etkisi vardır. Onun iyi bir komutan olması ve iyi gözlem yapması da bu özelliğini kazanmasında etkilidir. Avrupa seyahetinde I. Dünya Savaşı'nın çıkacağını tahmin etmesi ve bunu bir rapor ile Enver Paşa'ya bildirmesi iyi bir gözlemci olduğuna kanıttır. General Harbord ile yaptığı görüşme, Rawlinson'a karşı takındığı tavır Karabekir'in insan ilişkilerini nasıl yürütmesi gerektiğini gözler önüne sermektedir. Yine Gümrü Antlaşması ile Doğu Cephesinde yeni Türkiye Cumhuriyetinin ilk zaferini kazanmasını sağlaması ve birçok bölgeyi Türkiye sınırlarına katması Türkiye'nin ilk, Karabekir'in ise en önemli diplomatik zaferidir.

KAYNAKÇA

AKŞİN, Sina, İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele, c. 1, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1998

ARTUÇ, Nevzat, Ahmed Cemal Paşa (1872-1922), Askeri ve Siyasi Hayatı (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Süleyman Demire Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Isparta, 2005

AYDIN, İsmail Şefik, Bugünlere Nasıl Geldik? Uyan Türkiye, Kemer Yayınları, İstanbul, 2014

AYDOĞAN, Metin, Mustafa Kemal ve Kurtuluş Savaşı, Umay Yayınları, 15. Baskı, İzmir, 2005

AYIŞIĞI, Metin, Kurtuluş Savaşı Sırasında Türkiye'ye Gelen Amerikan Heyetleri, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2004

AYTEPE, Oğuz, "Milli Mücadele'de Manda Sorunu ve Mustafa Kemal'in Yaklaşımı", Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, s. 24 Kasım, 1999-2003,

CEVİZOĞLU, Hulki, 1919'un Şifresi, Gizli ABD İşgalinin Belge ve Fotoğrafları, Ceviz Kabuğu Yayınları, I. Baskı, Ankara, 2007

ÇAVDAR, Kazım, Kazım Karabekir, Sobe Matbaası, 1973, İzmir

DOĞANAY, Rahmi, "İngiltere'nin Ankara İle İlişki Kurma Çabaları ve Rawlinson'un Rolü" Ankara Üniversitesi İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, S. 29-30, Mayıs-Kasım., 2002

ERAT, Muhammet, Kazım Karabekir, Yeni Şafak Kitaplığı, 1995, İstanbul

GOLOĞLU, Mahmut, Erzurum Kongresi, I. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2008, İstanbul

GOLOĞLU, Mahmut, Türkiye'ye Doğru, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, I. Baskı, 2010

GÖRGÜLÜ, İsmet, On Yıllık Harbin Kadrosu, Türk Tarih Kurumu, 2013, Ankara,

GÜLER, Ali, Emrinizdeyim Paşam, Kazım Karabekir Soyu Ailesi Ata Yurdu ve Kişiliği, Yılmaz Basım, 2015, İstanbul

İnsan ve Asker Kazım Karabekir, Editör: Raşit Çavaş, Metinler: Pınar Feyzioğlu Akkoyunlu, Yapı Kredi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2009

KANDEMİR, Feridun, Kazım Karabekir, Sinan Matbaası ve Neşriyat Evi, 1948, İstanbul

KANSU, Mazhar Müfit, Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber, C. 1, 5. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2009

KARABEKİR, Kazım, Hayatım, Emre Yayınları, 1995, İstanbul

⁷⁶ Nevzat Artuç, Ahmed Cemal Paşa (1872-1922), Askeri ve Siyasi Hayatı (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Süleyman Demire Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Isparta, 2005, s. 356.

- KARABEKİR, Kazım, Bulgaristan Esareti ve Hatıralar-Notlar, 2003, İstanbul
- KARABEKİR, Kazım, Edirne Hatıraları, Yapı Kredi Yayınları, 2009, İstanbul
- KARABEKİR, Kazım, İstiklal Harbimiz, Türkiye Yayınevi, Yönet Matbaası, 2. Baskı, 1969, İstanbul
- KARABEKİR, Kazım, Çocuk Davamız, c. 1, Haz. Faruk Özerengin, Emre Yayınları, İstanbul, 1995
- Kazım Karabekir Paşa'yı Anma Töreni, (25 Ocak 1994), Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1997
- KIRZIOĞLU, Fahrettin, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1991, Ankara
- KÖSTÜKLÜ, Nuri, Kazım Karabekir ve Eğitim, Çizgi Kitabevi, 5. Bakı, Konya, 2009
- ÖZDEMİR, Yavuz, İngiliz Yarbayı Rawlinson'un Erzurum'daki Faaliyetleri, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Erzurum, 1990,
- ÖZEL, Sabahattin, Milli Mücadele'de Trabzon, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, 1991, Ankara
- POLAT, Zeynel Abidin, İnönü Devrinde Kazım Karabekir'in Faaliyetleri (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, 2017
- SARIHAN, Zeki, Kurtuluş Savaşı Günlüğü, c. 4, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1994
- SELVİ, Haluk, Milli Mücadele'de Erzurum (1918-1923), Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2000
- SÜSLÜ, Azmi, Mustafa Balcıoğlu, Atatürk'ün Silah Arkadaşları-Atatürk Araştırma Merkezi Şeref Üyeleri, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı Türkiye Cumhuriyetinin Kuruluşunda İz Bırakanlar Serisi, 1999
- TAŞKIRAN, Cemalettin, Milli Mücadele'de Kazım Karabekir Paşa, Atatürk Araştırma Merkezi, 2008, Ankara
- TEKTOSUN, Mustafa, Milli Mücadele Döneminde Doğu Cephesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı, Diyarbakır, 2007
- TURAN, Mustafa, Milli Mücadele'de Siyasi Çözüm Arayışları, Siyasal Kitabevi, Ankara, Ankara, 2005
- ÜNAL, Serkan, Yol Arkadaşlığından Yol Ayrımına Amasya Askeri Örgütü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara, 2013
- YALÇIN, E. Semih, Atatürk'ün Milli Dış Siyaseti, Berikan Yayınevi, 3. Baskı, Ankara, 2009
- YILMAZ, İskender, Gümrü Antlaşması, AKDITYK, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2001
- <http://www.kazimkarabekirvakfi.org.tr/kazimkarabekir.htm>
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b4dc540b175c6.89349175
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b4dc5ae8f9383.26792567